

שבועות - יום מתן תורה

א. סדר עולם רבה | פרק ה

וכבר היטיב לראות ר"א שפירש הענין כסדרו, ואמר כי עד הנה (מלעיל כ כב עד כג לג) ספר הברית. והנה הפרשיות כלן באות כהוגן, כי אחר מתן תורה מיד בו ביום אמר השם אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם (לעיל כ יט), והתחיל לחזור ולהזהיר על ע"ז לא תעשון אתי (שם כ כ), וצוה אותו ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם, וכל המצות הבאות אחרי כן, והשלים באזהרת הע"ז שימצאו בארץ ובעובדיה (לעיל כג לב לג) ואמר לו אחרי צוותך זה להם, עלה אל ה' אתה ואהרן. והזכירה הפרשה כי משה עשה כמצות ה', ובא אל המחנה ויספר לעם את כל דברי ה' (פסוק ג) כאשר צוה אותו כה תאמר אל בני ישראל וגו' (לעיל כ יט), ואת כל המשפטים כאשר צוה ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם (לעיל כא א), וקבלו הכל בשמחה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה. והטעם, כל הדברים האלה אשר דבר לך השם נעשה, כי מאמינים אנחנו בדבריך, כמו שספר במשנה תורה (דברים ה כד) ואת דבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלינו אלך ושמענו ועשינו. ואז כתבם משה (פסוק ד):

והנה משה כתב ביום ההוא בספר כל מה שנצטווה, חקים ומשפטים ותורות, והשכים בבקר ממחרת היום ההוא לכרות להם ברית על הכל, ובנה המזבח (פסוק ד), וזבח הזבחים (פסוק ה), ונתן חצי הדם על מזבח ה' וחצי הדם שם באגנות (פסוק ו), ולקח הספר שכתב מאמש וקראו באזניהם, וקבלו עליהם עוד לבא בברית עמו, ואמרו (פסוק ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אליך, מכל אשר תצוה מאתו ית'. ואז זרק עליהם חצי הדם (פסוק ח), כי זאת אות הברית לבא השנים בחלקים שוים. ואחרי שהשלים מעשיו עמהם הוצרך למלאת דבר ה', שאמר לו ה' עלה אתה ואהרן וגו'. וזהו שאמר (בפסוק ט) ויעל משה ואהרן נדב ואביהו וגו'. ועשה עוד מה שצווה (בפסוק ב) ונגש לבדו אל ה', והוא שאמר (בפסוק יח) ויבא משה בתוך הענן וגומר. והנה מעשה הברית ביום המחרת למתן תורה, ובו היתה העליה שעלה משה אל ההר (פסוק יג), וממנה נתעכב שם ארבעים יום. והוא שפירש הכתוב (פסוק טז) ויקרא אל משה ביום השביעי וגו', ונאמר (פסוק יח) ויבא משה בתוך הענן. וכל זה מתוקן ומבואר:

וראייתו במכילתא (לעיל יט י) שנחלקו בדבר, יש שאמרו שהיה קודם מתן תורה בחמישי, ואמר להם הרי אתם קשורים תפוסים וענובים מחר באו וקבלו עליכם את כל המצות. ורבי יוסי בר' יהודה אמר בו ביום נעשו כל המעשים, כלומר בו ביום לאחר מתן תורה נעשו המעשים של סיפור העם וכתובת ספר הברית, הכל כמו שפירשנו. ולזה שומעין שאמר כהלכה:

ד. רמב"ן | ויקרא כג, לו

(לו) עצרת היא - עצרתי אתכם לפני, כשר שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנו ליפטר אמר בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד שקשה עלי פרידתכם, לשון רש"י, ודברי אגדה הם בויקרא רבה. ועל דרך האמת, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ (שמות כ א), ויום השביעי הוא שבת ואין לו בן זוג, וכנסת ישראל היא בת זוגו שנאמר ואת הארץ, והנה היא שמינית. "עצרת היא", כי שם נעצר הכל. וצוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניכם ולאחריהם כי כולם קדושים ובתוכם ה', ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש. ולכך יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן.

בי"ד יום בו שחטו ישראל את פסחיהן במצרים, ויום חמישי היה, ובו בלילה לקו הבכורות, ממחרת הפסח, ערב שבת היה, נסעו מרעמסס, שנאמר ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה (שמות יב לז), וכתב ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש (במדבר לג ג), וכתב ומצרים מקברים וגו' (במדבר לג ד), ומרעמסס נסעו לסכות, ומסכות לאתם, [ומאתם] לפני פי החירות, הרי ג' ימים, ברביעי ויגד למלך מצרים כי ברח העם (שמות יד ה), בחמישי ובששי וירדפו מצרים וגו' (שמות יד ט), אור שביעי ירדו לים, שנאמר ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (שמות יד כ), לשחרית עלו ישראל מן הים ונסקעו מצריים, ובאותה שעה אמרו ישראל שירה, שנאמר אז ישיר וגו' (שמות טו א), ויום חמישי בשבת היה, והוא היה יום טוב אחרון של פסח...

ומאילם נסעו לאלוש, שנאמר ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין (שמות טז א) (והוא אלוש) בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים (שמות טז א), ואחד בשבת היה, הא למדנו שראש חדש אייר באחד בשבת היה...

בשלישי בששה לחדש נתנו להם עשרת הדברות, ויום השבת היה.

ב. ילקוט שמעוני | פרשת שמות [המתחיל ברמז קסב]

עד שלא זכה משה לתורה כתיב בו לא איש דברים אנכי [ד, י], כיון שזכה לתורה נתפא לשונו והתחיל מדבר שנאמר אלה הדברים אשר דבר משה, וכן לעתיד לבא ועלה לתרופה מי שהוא אלם לועט מתפא לשונו ומצחצח מיד בדברי תורה שנא' ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה ואין מזה ומזה אלא תורה שנאמר מזה ומזה הם כתובים, אמר הקדוש ברוך הוא ראה לשונה של תורה שמרפא את הלשון שנא' מרפא לשון עץ חיים, ד"א למה הדבר דומה לאחד שהיה מוכר ארגמן והיה מכריז ואמר הרי ארגמן, הציץ המלך ושמע את קולו קרא אותו וא"ל מה אתה מוכר א"ל ולא כלום א"ל אני שמעתי את קולך שאמרת הרי ארגמן ואת אומר ולא כלום, א"ל מרי ארגמן הוא אבל אצלך ולא כלום, כך משה אצל הקדוש ברוך הוא שברא את הפה ואת הדבור אמר לא איש דברים אנכי [ד, י] אבל אצל ישראל אלה הדברים, כל שבעת הימים היה הקדוש ברוך הוא מדבר עם משה מתוך הסנה שנאמר גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך [ד, י], ופרק הפסח היה ובאותו הזמן לשנה הבאה בט"ו בניסן יצאו ישראל ממצרים, בט"ו בניסן נולד יצחק, בט"ו בניסן נתבשרה שרה, בט"ו בניסן נדבר עם אברהם אבינו בין הבתרים, שנאמר ויהי מקץ קץ אחד לכולן, בי"ד בו שחטו את פסחיהם ויום ד' היה, בו בלילה לקו בכורות, למחרת נסעו מרעמסס וברביעי ויגד למלך מצרים, ובה' ובו' רדפו, לשחרית אמרו שירה ויום ד' היה וי"ט אחרון של פסח היה:

ג. רמב"ן | שמות כד

(א) ואל משה אמר וגו' - פרשה זו קודם עשרת הדברות בארבעה בסיון נאמרה לו, לשון רש"י. ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם, לאחר מתן תורה נאמר לו כן. גם אלו דבריו ז"ל. ואין הפרשיות באות כסדרן ולא כמשמען כלל. ועוד כתיב (להלן בפסוק ג) ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, שהם המשפטים האלה הכתובים למעלה, שאמר בהם (לעיל כא א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם, כי איננו נכון שיהיה על המשפטים שנצטוו בני נח ושנאמרו להם במרה שכבר שמעו וידעו אותם. ולא יאמר "ויספר" אלא בחדשות אשר יגיד:

אל העם זכור את היום הזה מה להלן בעצומו של יום אף כאן בעצומו של יום כי פליגי בקביעה דירחא רבי יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא בתרי בשבא אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים בתלתא אמר להו מצות הגבלה בארבעה עבוד פרישה ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא בתלתא אמר להו ואתם תהיו לי בארבעה אמר להו מצות הגבלה בחמישה עבוד פרישה מיתבי וקדשתם היום ומחר קשיא לרבי יוסי אמר לך רבי יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר את הלוחות הוסיף יום אחד מדעתו מאי דריש היום ומחר היום כמחר מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידינא נפקא ליה שמע מינה תרי יומי לבר מהאידינא ומנלן דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא

ט. ראש השנה ו:

כדתי רב שמעיה עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה הא כיצד שניהן מלאין חמשה שניהן חסרין שבעה אחד מלא ואחד חסר ששה

י. שו"ע או"ח | הלכות פסח סימן תצד

א. ביום חמישים לספירת העומר הוא חג שבועות, וסדר התפלה כמו ביום טוב של פסח, אלא שאומרים: את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו, וגומרים ההלל, ומוציאין שני ספרים וקורין בראשון חמשה מבחדש השלישי עד סוף הסדר, ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים ומפטיר במרכבה דיחזקאל, ומסיים בפסוק ותשאני רוח.

יא. מגן אברהם | סימן תצד

קשה לי היאך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו הלא ק"ל כ"ד דאמר בו' בסיון נתנה תורה דהא ק"ל דבעי לפרושי ו' עונות כמ"ש ב"ד ס"י קצ"ו (וכמדומה שראיתי קושיא זו באיזו פוסק) ולדין לעולם שבועות בו' בסיון ובאמת הרמב"ם פרק ה' מהלכות אבות הטומאה פסק דא"צ לפרוש רק ג' עונות וכתב הכסף משנה בגירסת הרמב"ם והרשב"א דחכמים סבירא להו ג' עונות ופסק כוותיה ע"ש - ו"א וכ"כ מנהגנו הוא על פי הרמב"ם ומ"ש ב"ד כ"ד יוסי היינו לחומרא ומה שקשה עוד דהתורה ניתנה ביום נ"א לפי"ד דהא יצאו ממצרים ביום ה' והתורה ניתנה בשבת כבר ת"י הי"מ דבא לרמזו לנו י"ט שני של גלויות ואפשר דהיינו דקאמר יום א' הוסיף משה מדעתו ואין כאן מקומו, בליל שבועות אין מקדשין של הכוס עד צ"ה דכתיב תמימות תהינה (ע"ה ומ"ב): איתא בזוהר שחסידיה הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתור' וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן ואפשר לתת טעם ע"פ פשוטו לפי שישאל היו ישינים כל הלילה והוצרך הקדוש ברוך הוא להעיר אותם כדאיתא במדרש לכן אנו צריכים לתקן זה: ועס' ד' ס"ג שבבוקר אין לברך עני' וגם אין לברך על טלית קטן כמ"ש ס"י ח': ולענין ברכת התורה אני מסופק דבסימן מ"ז ס"ב כתב אף אם למד בלילה וכו' א"צ לברך כל זמן שלא יישן משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך ביום שלאחריו וכ"מ בגמ' פ"ד דסוכה סוכה דלא מפסקי לילות מימים א"צ לברך על הסוכה אלא פעם א' כל ז' ועס' תרל"ט, מיהו קשה דהא אנו ק"ל שינה ביום לא הוי הפסק אפי' שינת קבע א"כ י"ל דגם בלילה השינה לא הוי הפסק אלא שמתחלה אין דעתנו לפטור רק ביום ולילה א' וכשקם בבוקר קודם ע"ה אזי נחשב ליום שאחריו, תדע דהא לר"ת א"צ לברך קודם ע"ה דנפטר בברכה של אתמול עד שיאיר היום א"כ לדין נמי י"ל כיון שנוהגין לברך כל היום ברכת התור' א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה ולכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר אך הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכון לצאת י"ח: ועס' ר"ה דצריך לקרות ק"ש אחר צ"ה כיון שאין קורא על מטתו: ואי' בכתבים שאם חל ליל טבילה בשבועות ישמש מטתו: כתב המ"ב ס' ו' בשבועות קורין בטעם העליון שיש בעשרת הדברות, ובשבת פ' יתרו קורין בטעם התחתון ואז הוי לא תרצח סוף פסוק וקורא הצ"ח בקמ"ץ וה"ה שאר סופי פסוקי' או אתנחתא וכשקור' בטעם העליון אז קורא לא תרצח הצ"ח בפת"ח ובחזקוני פ' יתרו כת' שבעצרת שהיא דוגמת מ"ת ומתרגמין הדברות קורין כל דבור לא יהיה לך ודבור זכור בנגינות גדולות לעשות מכל א' פסוק א' דברות לא תרצח בנגינות קטנות אבל בשבת יתרו קורין לא יהיה לך זכור בנגינות קטנות ולא תרצח וגו' בנגינות גדולות לעשותם פסוק א' כי לא מצינו פסוק בתורה מב' תיבות וגם באנכי וגו' יש גינה גדולה ע"ש ובס' אור תורה כתב היחיד קורא התחתון ובצבור קורא העליון וכ"כ הכותב בע"י בירושלמי פ"ז דשקלים ע"ש:

משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב [ירמיהו ל"ג, כ"ה] אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה [שמות ג', י"ב] וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, ופירוש הפסוק כלומר, הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי הטפל עושין אות לעולם אל העיקר.

ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות,

ז. ביצה טז:

תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב יצתה כת ראשונה אמר הללו בעלי פטסין כת שניה אמר הללו בעלי חביות כת שלישית אמר הללו בעלי כדין כת רביעית אמר הללו בעלי לגינין כת חמישית אמר הללו בעלי כוסות התחילו כת ששית לצאת אמר הללו בעלי מארה נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתנין אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה בשעת פטירתן אמר להם לכו אכלו משמנים ושתי ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה והא שמחת יום טוב מצוה היא רבי אליעזר לטעמיה דאמר שמחת יום טוב רשות דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה רבי יהושע אומר חלקהו חציו לה' וחציו לכם אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם הא כיצד רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם

ז. פסחים סח:

רבי יהושע לטעמיה דאמר שמחת יום טוב נמי מצוה היא דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה רבי יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש ואמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם (עב"ם סימן) אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מאי טעמא וקראת לשבת ענג אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב ביה.

ח. שבת פז - פז.

תנו רבנן בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו אמר רבא דכולי עלמא בראש חדש אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתוב התם החדש הזה לכם ראש חדשים מה להלן ראש חדש אף כאן ראש חדש ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתוב התם ויאמר משה

יב. רמ"ע מפאנו | עשרה מאמרות, חיקור הדין, חלק ב טו

כי אמנם חג ה' לנו ביום מתן תורתנו מקרא קדש לסוף חמישים יום אחר הפסח ופסח מצרים בחמישי בשבת היה ולכוליה עלמא בשבת ניתנה תורה שהוא לסוף נ"א יום והיא גופא קשיא. אלא ודאי כיון שמתן תורה היה בחוץ לארץ ה' חפץ למען צדקו ליתן חלקנו בתורתו שכן הסכימה דעת עליון לחוג בעצמו ובכבודו ביום טוב של גליות שהוסיף משה מדעתו כדברי רבי יוסי שם ערבים עליו דברי דודים המה היוצרים

יג. ספר תפארת ישראל | פרק כז

ואנו אומרים בחג העצרת (תפילות החג) 'זמן מתן תורתנו'. ובודאי לרבנן הוי שפיר, משום דלדידהו הוי יום ו' בסיון זמן מתן תורה. אבל לרבי יוסי, דבז' בסיון נתנו עשרת הדברות לישראל, ואם כן לא היה זה 'זמן מתן תורה'. אבל ביאור זה כמו שכתבתי, כי בודאי מצד השם יתברך הנותן, 'זמן מתן תורה' ביום חמשים. רק שלא הגיע התורה אל המקבל רק ביום נ"א. ומכל מקום 'זמן מתן תורה' הוא ביום החמשים. וכן קדושת חג העצרת שנתקדש, לא נתקדש רק יום חמשים. וזה מפני שיום מתן תורה בעצמו הוא יום חמשים, והקדושה ליום מצד השם יתברך, אשר הוא מקדש היום. ולפיכך יום טוב הוא ביום חמשים, רק קבלת המקבל ביום חמשים ואחד.

יד. שו"ע הרב | אורח חיים מהדורא תניינא סימן א

ת. וזמן חצות לילה הוא שוה בקיץ ובחורף לעולם י"ב שעות אחר חצי היום שהוא אמצע הלילה ממש והיא עת רצון למעלה בכל זמן ובכל מקום.

ואף שהימים והלילות משתנים לפי האקלימים וריחוק המדינות זו מזו ממזרח למערב אין בכך כלום וכמו זמן קריאת שמע ותפילה וזמן כניסת שבת וי"ט שהוא ג"כ בכל מדינה ומדינה לפי זמן הימים והלילות שלה (כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבקריאת שמע ותפילה וקדושת שבת ויום טוב הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמנו הראוי לו וזהו ג"כ הטעם ששורה קדושה עליונה בחוץ לארץ ביום טוב שני של גליות ולכן גם בני ארץ ישראל הבאים לחוץ לארץ חייבים בקדושת היום אף שדעתם לחזור כמו שנתבאר בהלכות יום טוב):

טו. דרך מצותיך | הוספות

ענין יו"ט שני של גליות, שבא"י עושי' יו"ט ראשון ואחרון של פסח וסוכות ויו"ט של עצרת הכל יום א' ובח"ל עושים שני ימים, ויובן עפמ"ש בס' אור נערב להרמ"ק ז"ל שח"ל להיותו גשמי אינו יכול לקבל ההארה ביום א' כמו שמקבלת א"י אלא מתחלקת לשני ימים כו', ופי' כי כל יו"ט הוא המשכת והתגלות קדושה עליונה מלמעלה מהזמן בבחי' זמן (כמ"ש במ"א ע"פ מארז"ל ישראל אינהו דקדשינהו לזמני' משא"כ שבת הוא למעלה מהזמן כי הוא בחי' עליו' העולמו' ולכן אינו משתנה לפי המקום וח"ל וא"י שוים בו) ולכן עושי' אותו היום יו"ט:

והנה בא"י שהיא ארץ אשר ה' דורש אותה שקרובה לאלקות ומזוככת במעלה ומדרגה אזי יכולים לקבל ביום א' אות' ההארה המאירה ומתגלה, משא"כ בח"ל אין הארה זו מתיישבת ביום א' ולא יכולים להכילה כלל ביום א' מצד ריחוק מעלת ח"ל מאלקות ולכן עושי' ב' ימים שבמשך ב' ימים יכולה היא שתתקבל כמו שבא"י ביום א' כו'

טז. שו"ת הריב"ש | סימן צו

וגם בחודש סיון מפני שבועו' לא היו צריכין להודיעם, כיון שכבר ידעו הפסח, הנה חג השבועות ידוע ליום חמשים לעומר. ומ"מ, לעול' צריכין לקדש החדשי' על פי הראי', כל שיש סמוכין, שמצות עשה היא לקדש

חדשים בדרך זו. כדכתיב: החודש הזה לכם ראש חדשים, ובאה הקבלה: שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה לבנה בחדושה, ואמר לו: כזה ראה וקדש. ומצוה זו, בין בזמן בהמ"ק בין לאחר החרבן, כל שיש סמוכין בארץ. ואף על אייר וסיון צריכין לקדש ע"פ הראי', ולא מפני חג שבועות, שהרי לא תלאו הכתוב בחדש סיון, אלא בני' יום לעומר, וכיון שידעו ניסן, חג שבועות כבר קבוע זמנו, אלא מקדשין אותם לקיים מצות עשה. וקודם חרבן, מחללין את השבת כדי להעיד, מפני קרבן ר"ח, ולאחר חרבן אין מחללין. ומה שהוקשה לך, אם כבר עברו ניסן, וקדשו אייר ביום ל"א, מה צריך להמתין לעדים לקדש חודש סיון? שהרי צריך לקדשו ביום שלשי', כדי שישלימו חמשים לעומר בששה בסיון, שבו נתנה תורה. שאם לא יבואו עדים, וימתינו מלקדשו עד יום אחד ושלשים, הנה ישלימו חמשי' לעומר בחמשה בסיון, ואינו יום שנתנה בו התורה, דלרבנן הוא ששה בסיון, ולרבי יוסי שבעה. י"ל, שאין קפידא בזה: שלא תלה הכתוב חג שבועות ביום מתן תורה, אלא ביום חמשים לעומר. אלא, שבזמן הזה, דידיענן בקביעא דירחא, ולעולם ניסן מלא ואייר חסר, כלים חמשים לעומר ביום ו' בסיון, שנתנה בו תורה לדעת רבנן; כדאייתא במסכת שבת בפ' אמר רבי עקיבא (פז): ולזה אנו מזכירין בתפלה זמן מתן תורתנו. ותדע לך, שהרי מתבאר שם בפרק הנזכר, דבין לרבנן בין לרבי יוסי ביום שבת נתנה תורה, וט"ו בניסן, שבו יצאו ישראל ממצרים, היה חמישי בשבת. אלא, דלרבנן, עשו ניסן ואייר שניהם מלאין, הוקבע ר"ח סיון בשני בשבת, ולכן יום שבת שאחריו, שבו נתנה תורה, היה ו' בסיון. ולרבי יוסי, היה אייר חסר, והוקבע ר"ח סיון בא' בשבת, ולכן יום שבת שבו נתנה תורה, ה' ז' בסיון. וכשתמנה מי"ו בניסן, שהוא זמן העומר, חמשים יום, תמצא שהם כלים בערב שבת, שבו נתנה תורה, והשבת היה יום חמשי' ואחד לזמן העומר. אלא שאז לא קרב העומר, כי לא נתחייבו בו עד שנכנסו לארץ, וגם עדין לא נצטוו בשביתת המועדות עד לאחר שהוקם המשכן. ומ"מ למדנו, שאין הכרח להיות חמשים יום לעומר, שתלה בו הכתוב חג שבועו', שיהיה ביום שנתנה בו תורה לא פחות ולא יותר. אלא, שעתה לפי חשבוננו, שניסן מלא ואייר חסר, יבא כן לעולם, שהחמשים כלים ו' בסיון. ובפ"ק דר"ה (ו): גרסי': תני רב שמעיה: עצרת, פעמים ה', פעמים ו', פעמים ז'; הא כיצד? שניהם מלאים, ר"ל ניסן ואייר, ה', אחד מלא ואחד חסר, ו', שניהם חסרים, ז'; ע"כ. והרי זה מבואר, שלא היו מקפידין שיבא שבועות לזמן שנתנ' בו תור'. כך נ"ל לומר' בשאלותיך, וחתמתי שמי, יצחק ב"ר ששת זלה"ה.

יז. שולחן ערוך הרב | אורח חיים סימן תצד

א. ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות הנקרא עצרת בלשון חכמים שנאמר תספרו חמשים יום והקרבתם וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש וגו' ולפי חשבון קביעות החדשים המסור בדינו שחודש ניסן הוא מלא לעולם וחודש אייר חסר לעולם יהיה חג זה בששה בסיון שהרי ימי הספירה מתחילין מט"ז בניסן א"כ ט"ו יום שמט"ז עד סוף החודש וכ"ט יום של אייר וששה ימים בסיון הם חמשים יום לפיכך אנו אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו שבששה בסיון נתנה התורה לישראל.

אבל בזמן שהיו מקדשין החדשים על פי הראיה היה אפשר להיות גם חודש ניסן חסר והיה חג השבועות שהוא יום חמשים לעומר בשבעה בסיון ואם היה גם חודש אייר מלא היה חג השבועות שהוא יום חמשים לעומר בחמשה בסיון אף שאינו ביום מתן תורה אין בכך כלום שהכתוב לא תלה חג הזה ביום מתן תורה ולא בכמה ימים לחודש רק בחמשים לעומר אלא שלפי חשבון המסור בדינו לעולם יהיה יום חמשים לעומר בששה בסיון שהוא יום מתן תורה.

ואף שששה בסיון שלנו הוא יום נ"א מט"ו בניסן שבו יצאו ישראל ממצרים והתורה נתנה ביום נ"ב לצאתם ממצרים שהרי בחמשה בשבת יצאו ממצרים כמו שנתבאר בס"ת' ותורה נתנה בחודש השלישי ביום

השבת שהוא ששה בסיון שחודש ניסן ואייר היו אז שניהם מלאים וכיון ש"טו בניסן היה חמישי בשבת היה יום ראשון של אייר בשבת דהיינו ט"ז יום לצאתם ממצרים ויום ראשון של סיון היה ביום ב' דהיינו [מ]ו יום לצאתם ממצרים ושבת הוא ששה בסיון דהיינו נ"ב יום לצאתם ממצרים שהוא יום נ"א לעומר אעפ"כ אנו אומרים זמן מתן תורתנו בחמשים לעומר כיון שהוא לנו בששה בסיון ובששה בסיון נתנה התורה:

יח. מכילתא דרבי ישמעאל | בשלח

בחמשה עשר יום לחדש למה נאמר יום לידע באיזה יום נתנה תורה לישראל ניסן שיצאו בו ישראל ממצרים אירע להיות בחמישי בשבת השליש ניסן אירע אייר להיות בשבת חסר אייר אירע סיון להיות באחד בשבת ואומר ממחרת הפסח יצאו (במדבר לג ג) ואומר בחמשה עשר יום לחדש השני ואומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים (שמות יט א) נמצאת אומר בחדש השלישי בששי בחדש בששי בשבת

יט. פרקי דרבי אליעזר | פרק מה

ר' אלעזר בן עזריה אומר ערב שבת בששה לחדש בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות ובתשעה שעות ביום חזרו לאהליהם

פירוש רד"ל

ראבע"א ע"ש בששי לחדש. וכן א"ר פנחס לעיל פמ"א ע"ש היו ערוכין כו', והיינו לקבלת התורה כמש"ש בס"ד, וכן תניא במכילתא בשלח פרשת דויע ספ"א אירע סיון להיות באחד בשבת כו' בחדש השלישי בששי בחדש ששי בשבת (ולאו ט"ס הוא, דגם במכילתא פ' יתרו סתם כרבנן דבששי בחדש ניתנה תורה) והביא זה הרוקח סימן רצ"ו ועשה כמה רמזים לזה שהתורה ניתנה בששי שמשמש מזל נונה ע"ש, ופליגי על מ"ש בשבת (פז) אמר רבא דכ"ע בשבת ניתנה תורה כי פליגי בקביעא דירחא (וברע"מ תצא (רפא): ובג"ד חולקין מ"מ על מ"ת כו' דא אמר בשלישי ניתנה תורה ודא אמר בשביעי כו' ע"ש), ודחקינן שם לרבנן דעברוה לאייר, ובריייתא דחסר אייר מוקמינן לה שם כרבי יוסי, אבל ברייתא דמכילתא בשלח הנ"ל תני בפירוש חסר אייר ואירע סיון להיות באחד בשבת כו') ומתפרש דרשא דביום הששי דשם שהתנה הקב"ה עם כל מע"ב על תנאי שיקבלו ישראל התורה ביום הששי, דהיינו יום הששי בשבת ממש וא"צ לדחוק בששי בחדש כדפירש"י שם.

כ. ספר אור זרוע | חלק ב - הלכות מוצאי שבת סימן פט

[ט] כתב ר"ת שכתב רב שר שלום גאון מתא מחסיא שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שתקנו לומר צדוק הדין שנפטר משה רבינו באותה שעה וגם אין רגילין לעסוק בתורה בין שתי תפילות משום חכם שמת כל בתי מדרשות בטלים אך אינו אסור אך למנהג בעלמא זכר פטירתו שלמשה רבינו ע"ה ומיהו כל רבותינו שברינוס נוהגים לדרוש בין מנחה למעריב. והאי דכתב שמה רבינו מת בשבת ה"נ משמע ספ"ק דסוטה דמסיק התם וילך משה ויהושע ויתיצבו באוהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגות היתה ניטלה רשות מזה ונתנה לזה וה"נ משמע בתנחומא. מיהו אני שמעתי מפי מורי ר' יהודה חסיר דלא איפשר לומר כן דתניא בסדר עולם ואיתא נמי בירושלמי פ' במה מדליקין בשמונה ועשרים בניסן נפלה חומת יריחו (וכן) [ובו] ביום שבת וכפי זה יש לך לומר ע"כ ש"ח ניסן היה ביום ראשון שאם תאמר שביום שני היה אם כן כ"ח בניסן ביום ראשון והספד אומר בשבת אלא ודאי ר"ח ביום ראשון ומאחר ש"ח ניסן ביום ראשון ר"ח אדר בשבת נמצא שבעה בו יום ששי ואמר' פ"ק דמגילה ב' באדר מת משה רבינו. הא למדת שמה רבינו מת בערב שבת ולא בשבת. ואני המחבר מצאתי בפסיקתא בפרשת אתם נצבים דמסיק התם רבנין אמרין כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה א"ר ינאי בשם ר' יוחנן אותו היום כתב י"ג תורות שנים עשר ל"ב שבטים ואחד הניתן בארון שמא יבקשו לזייף דבר שיהו מוציאין אותו שבארון אמר מתוך שאני עוסק בתורה שכולה חיים היום שוקע והגזירה מתבטלת מה עשה הקדוש ברוך הוא רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו אמר איני שומע ומשה קיים בעולם לפיכך איוב מפרשה אם לא בכיתי לקשה יום שנתקשה היום כנגדו ע"כ לשון

פסיקתא. ש"מ דלאו בשבת מת דא"כ היכי כתב. מיהו כמדומה בעיני שבאותה פרשה עצמ' משמע נמי דבשב' מת וצ"ע. ומורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל אמר לי שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שאותם פסוקים מדברים מתורה וממלאכים ומגיהנם כך שמעתי מפיו ולא פ' לי הטעם כי לא שאלתי ונראה בעיני דהיינו טעמא כדאמר' פ' אר"ע דכ"ע בשבת ניתנה [תורה] להם לישראל. והא דתניא בסדר עולם בששה בסיון נתנו להם עשרת הדברות לישראל ויום ששי היה וגרסי' נמי במכילתא. זה הקשה ה"ר פטר בר יוסף זצ"ל והשיב לו ה"ר יצחק בן מלכי צדק זצ"ל דבריייתא דסדר עולם משובשת היא דמאן תנא סדר עולם ר' יוסי ובני התלמוד כך היו שונין אותה בז' בחודש ניתנו עשרת הדברות ויום שביעי היה. הלכך אנו אומרים צדקתך צדק לעולם דהיינו בתורה משתעי שאנו משבחים להקב"ה שהיום ניתנה תורה ואח"כ וצדקתך אלקים עד מרום וגו' דמשתעי במלאכים שהם במרום ואנו משבחים להקב"ה על שבחר בנו לומר לפניו שירה היום ולא במלאכים כדאמר במדרש שהמלאכים משוררים וכתוב שש כנפים לאחד וכל יום משורר בכנף אחד דהיינו ששה כנפים לששה ימים ובשבת אין להם במה לשורר אמרו מלאכים לפני הקדוש ברוך הוא היום אין לנו עוד כנף במה לשורר תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום א"ל הקדוש ברוך הוא אינכם צריכין יש לי כנף אחד שמשורר לפני היום שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק. ולאח"כ אנו אומרים צדקתך כהררי אל ומשפטך וגו' שאותו פסוק מדבר בגיהנם ואנו משבחים להקב"ה על כי כל שומרי שבת אף על פי שרוב מעשיהם מקולקלים אינם נידונין בשבת בגיהנם וה"ט שאין אנו אומרים כסדר הכתובין בתהלים כי החשוב חשוב אנו מקדימין אבל בצרפת אומרים אותם כדרך כתיבתם בספר תהלים נותנים לאלקינו שבח והוללים ותהלים:

[י] כתב מורי ה"ר אלעזר מזורמש במוצ"ש [לאחר שאומרים] והוא רחום יכפר עון גו' ה' הושיעה המלך כו' מיד חזן או' ברכו במשך גדול מפני שהנשמות חוזרות לגיהנם לאחר מיכן ובעוד שמושך אינם חוזרים ועוד מפני ליות השבת שצריך ללות המלך יש למשוך ועוד מפני איחור להוציא השבת צריך למשוך כן עושה אני הקטן וכן שמעתי שר"א בן רבנא משלם הגדול הוא היה חזן והיה מושך ברכו בכל כחו וכן נמצא בסדר תפילת רבנא עמרם במוצ"ש ימשוך החזן ברכו עכ"ל: